

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥΜ

Υ Π Ο

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ

Ὁμοσ. Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Ἵπομνήματα. P. Kleinert, Lange's Bibelwerk 1868 (καὶ ἀγγλιστί: The Book of Nahum, ἐν A Commentary on the Holy Scriptures, edited by J. P. Lange, Translated and edited by Philip Schaff, New York 1874). — F. Hitzig, KeH 1881⁴. — C. F. Keil, BC 1888³. — J. Wellhausen, 1898³ (1963⁴). — O. Happel, Das Buch des Propheten Nahum, Würzburg 1902. — K. Marti, KHC 1904. — A. B. Davidson, CambrB 1905 (1920²). — S. R. Driver, NCB 1906. — G. A. Smith, ICC 1911 (1948). — H. Schmidt, SAT 1915 (1923²). — W. Nowack, HK 1922³. — C. J. Goslinga, Nahums Godsspraak tegen Ninivé, Zutphen 1923. — H. Guthe, HSAT 1923⁴. — G. G. V. Stonehouse, WC 1929. — E. Sellin, KAT¹ 1930³. — G. Smit, TU 1934. — F. Horst, HAT (1936) 1954² (1964³). — A. H. Edelkoort, Nahum, Habakuk, Zefanja, Amsterdam 1937. — H. Junker, HS 1938. — S. M. Lehrman, SonkB 1948, 1952². — Β. Βέλλα, ἘΠΔ 4(1949), σ. 31-58. — K. Elliger, ATD (1949) 1982⁸. — A. George JérusB 1952, 1956². — S. Bullough, CC (1953), σ. 677-679. — J. Leclercq, LD 14 (1954), σ. 85-110. — C. L. Taylor / J. T. Cleland, The Book of Nahum: Introduction, Exegesis, and Exposition, IB VI 1956. — F. Nötscher, Echter-B 1958². — W. A. Maier, The Book of Nahum, Saint Louis / Missouri 1959. — R. von Ungern-Sternberg / H. Lamparter, BAT 1960 — J. H. Eaton, Torch-B 1961. — M. Delcor, Clamer-B 1964. — M. Bič, LD 48 (1968), σ. 75-92. — C. A. Keller, CAT XIIb 1971. — W. Rudolph, KAT² 1975. — J. D. W. Watts, CambrBC 1975. — A. S. van der Woude, POT 1978. — Elizabeth Achtemeier, Nahum, Malachi, Atlanta 1986.

Ἄλλα βοηθήματα. H. Gunkel, Nahum 1, ZAW 13 (1893), σ. 223-244. — A. Billerbeck / A. Jeremias, Der Untergang Ninives und die Weissagungsschrift des Nahum, Beiträge zur semitischen Sprachwissenschaft, III, 1895, σ. 87-188. — O. Happel, Der Psalm des Nahum metrisch untersucht, (ThQ 80,2) 1900. — W. R. Arnold, The

Composition of Nah 1—2,3, ZAW 21 (1901), σ. 225-265. — J. H a l é v y, Le Livre de Nahoum, RS 13 (1905), σ. 97-123. — P. H a u p t, Eine alttestamentliche Festliturgie für den Nikanortag, ZDMG 61 (1907), σ. 275-297. — Τ ο ῦ α ὐ τ ο ῦ, The Book of Nahum, JBL 26 (1907), σ. 1-53, 151-164. — W. S t a e r k, Das assyrische Weltreich im Urteil der Propheten, Göttingen 1908, σ. 174-181. — P. K l e i n e r t, Nahum und der Fall Ninives, ThStKr 83 (1910), σ. 501-534. — B. D u h m, Anmerkungen zu den zwölf Propheten, Giessen 1911, σ. 62 ἐξ. (= ZAW 31, 1911, σ. 100 ἐξ.). — C. J. G a d d, The Fall of Nineveh, London 1921/23. — P. H u m b e r t, Essai d'analyse de Nahoum 1,2—2,3, ZAW 44 (1926), σ. 266-280. — W. W i n d f u h r, Der Kommentar des David Kimchi zum Propheten Nahum, 1927. — W. C. G r a h a m, The Interpretation of Nah 1,9—2,3, AJSL 44 (1927/28), σ. 37-48. — J. G o e t t s b e r g e r, Einleitung in das Alte Testament, 1928, σ. 340-341. — P. H u m b e r t, La vision de Nahoum 2,4-11, AfO 5 (1928), σ. 14-19. — B. Βέλλα, Ἀνάλυσις τοῦ βιβλίου τοῦ Ναούμ, Ἀθήναι 1930. — A. L o d s, Trois études sur la littérature prophétique, RHPPhR 11 (1931), σ. 211-219. — D. E. F l o r i t, Ripercussioni immediate della caduta di Ninive sulla Palestina, Bibl 13 (1932), σ. 399-417. — P. H u m b e r t, Le problème du livre de Nahoum, RHPPhR 12 (1932), σ. 1-15. — Π. Ἰ. Μ π ρ α τ σ ι ὡ τ ο υ, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, 1937, σ. 467-469. — W. A. W o r d s w o r t h, En-Roeh: The Prophecies of Isaiah the Seer with Habakkuk and Nahum, Edinburgh 1939. — Th. H. G a s t e r, Two Notes on Nahum, JBL 63 (1944), σ. 51 ἐξ. (ἐν σχέσει πρὸς 1,12. 2,4). — A. H a l d a r, Studies in the Book of Nahum (UUÅ 1946,7), Uppsala καὶ Leipzig 1947. Βλ. καὶ J. J. S t a m m, Jud (1951), σ. 306 ἐξ. — J. L. M i h e l i c, The Concept of God in the Book of Nahum, Interpr. 2 (1948), σ. 199-208. — A. P a r r o t, Ninivé et P' AT, Neuchâtel 1953. — J. S. C o c h r a n e, Literary Features of Nahum, Dallas Theol. Seminary, 1954 (Diss.). — O. T. A l l i s, Nahum, Niniveh, Elkosch, EvQ 27 (1955), σ. 67-80. — R. H. P f e i f f e r, Assyria and Israel, RSO (1957), σ. 145 ἐξ. — G. F o h r e r, λ. Nahum, ἐν EKL II (1958), σ. 1498 ἐξ. — E v a O s s w a l d, λ. Nahumbuch, ἐν RGG³ IV (1960), σ. 1296-1298. — M. B a l a b a n, Proto-Nahum und die Geschichtsphilosophie, CV 5 (1962), σ. 234-240. — E. A. L e s l i e, λ. Nahum, Book of, ἐν IDB 3 (1962), σ. 498-499. — E. A. S p e i s e r, λ. Nineveh, ἐν IDB 3 (1962), σ. 551-553. — F. H o r s t, λ. Nahum καὶ Nahumbuch, ἐν BHH II (1964), σ. 1282 καὶ 1282-1283. — S. J. d e V r i e s, The Acrostic of Nahum in the Jerusalem Liturgy, VT 16 (1966), σ. 476-481. — J. S c h a r b e r t, Die Propheten Israels um 600 v. Chr., Köln 1967, σ. 50-60: Nahum. — I. H.

Ey b e r s, A Note Concerning the Date of Nahum's Prophecy, *OuTWP* (1969), σ. 9-12. — F. C. F e n s h a m, Legal Activities of the Lord according to Nahum, *αὐτόθι*, σ. 13-20. — J. J. G l ü c k, Pârûr - pâ'rûr — a case of biblical paronomasia, *αὐτόθι*, σ. 21-26. — J. P. J. O l i v i e r, The Concept Day in Nahum and Habakkuk, *αὐτόθι*, σ. 71-74. — A. v a n S e l m s, The Alphabetic Hymn in Hahum 1, *αὐτόθι*, σ. 33-45. — J. P. v a n d e r W e s t h u i z e n, A Proposed New Rendering of Nah 1: 5b, *αὐτόθι*, σ. 27-32. — (E. S e l l i n /) G. F o h r e r, Einleitung in das Alte Testament, 1969¹¹, σ. 492-496. — J. J e r e m i a s, Kultprophetie und Gerichtsverkündigung in der späten Königszeit Israels, (WMANT 35) Neukirchen 1970, σ. 11-55. — W. C. v a n W y k, Allusions to «Prehistory» and History in the Book of Nahum, *ἐν De fructu oris sui: A. v a n S e l m s-Festschrift*, Leiden 1971, σ. 222-232. — C. A. K e l l e r, Die theologische Bewältigung der geschichtlichen Wirklichkeit in der Prophetie Nahums, *VT* 22 (1972), σ. 399-419. — E. L i p i n s k i, λ. Nahum, *ἐν EJ τ.* 12 (1972), σ. 793-795. — K. J. C a n t h e a r t, Nahum and Northwest Semitic, (*BiblOr* 26) Roma 1973. — H. S c h u l z, Das Buch Nahum. Eine redaktionskritische Untersuchung, (BZAW 129) Berlin 1973. — O. E i s s f e l d t, Einleitung in das Alte Testament, 1976⁴, σ. 558-562. — J. S c h a r b e r t, Sachbuch zum Alten Testament, 1981, σ. 65 κ.ά. — O. K a i s e r, Einleitung in das Alte Testament, 1984⁵, σ. 240-243. — R. S m e n d, Die Entstehung des Alten Testaments, 1984³, σ. 180-181. — E l i z a b e t h A c h t e m e i e r, Nahum, *ἐν B. W. A n d e r s o n* (ed.), *The books of the Bible, I* (1989), σ. 377-380.

α'. Ὁ προφήτης καὶ ἡ ἐποχὴ του

Περὶ τοῦ προφήτου Ν α ο ὺ μ (M: Ν α χ ο ὺ μ = παρηγορηθεὶς) μαθητόμενον ἐκ τοῦ φερωνύμου βιβλίου (1,1) μόνον ὅτι ἦτο ἐλκεσαῖος (M: ἐλκωσί), ὅτι δηλ. κατήγετο ἐξ Ἐλκῶς. Τοῦ χωρίου τούτου ἡ ἀκριβὴς θέσις, ἢ ἡ παράδοσις ἐντοπίζει τριτῶς (παρὰ τὴν Νινευτ, ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ), εἶναι ἄγνωστος. Τὸ βορείως τῆς Νινευτ ἐπισημαινόμενον Ἰαλ-κούε, ἐνθα ἀπὸ τῆς 16ης ἐκ/δος μ.Χ. ὁ θρῦλος ἀναζητεῖ τὸν τάφον τοῦ Ναοῦμ (J. S. Assemani, *Bibl. Orient.*, 1719 κ. ἐφεξ., I. σ. 525, III/1, σ. 352) ἀποκλείεται, διότι, ὡς ἐκ τοῦ φερωνύμου βιβλίου συνάγεται, ὁ Ναοῦμ ἦτο παλαιστίνος. Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰερωνύμου (Prol. in Nahum) παραδοθεὶς ἐντοπισμὸς ἐν τῇ βορείῳ Γαλιλαίᾳ (ἐξ οὗ ἡ πιθανολογούμενη ταύτισις πρὸς τὸ Ἰαλ-καουζέ, δυτικῶς τοῦ Τιβνὶν) καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Hitzig ταύτισις πρὸς τὴν Καπερναοῦμ (= χωρίον τοῦ Ναοῦμ) δὲν εὐρίσκουν ἕρεισμά τι ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ προφήτου. Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρεὶας (εἰς Ναοῦμ 1,1) ἐντοπίζει τὸ χωρίον ἐν τῇ

Ιουδαϊκῆ χώρᾳ. Κατὰ τὸν Ψευδεπιφάνιον (Περὶ τῶν 15' προφητῶν, 18) τὸ χωρίον ἔκειτο ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ παρὰ τὴν Βεγαβάρ ('Ελευθεροπόλιν). Ἐκ τῶν ἐκδοχῶν τούτων πιθανῆ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ τελευταία.

Ἐκ τοῦ κηρύγματος τοῦ προφήτου σφύζονται μόνον οἱ ἐν τῷ φερωνύμῳ βιβλίῳ περιεχόμενοι λόγοι, δι' ὧν οὗτος προεξαγγέλλει τὴν πτώσιν τῆς Νινευτὶ καὶ τὴν δι' αὐτῆς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς ἀσσυριακῆς κυριαρχίας. Ἡ πρὸς ἐχθρικὸν ἔθνος ἐπαπειλουμένη τιμωρία καὶ ἡ διὰ ταύτης σωτηρία τοῦ περιουσίου λαοῦ, οὔσαι ἐν προκειμένῳ κύρια συστατικὰ στοιχεῖα, ἐμφαίνουσι ὅτι τὸ φιλολογικὸν εἶδος τοῦ κηρύγματος τοῦ Ναοῦμ εἶναι οἷον καὶ τὸ τῶν ἐπὶ τὰ ἔθνη προφητειῶν. Ἡ θέσις τούτων, ὡς ἀπειλητικῶν λόγων κατὰ τῶν πολεμιῶν τοῦ Γλαχβὲ καὶ τοῦ λαοῦ Του, εὐρίσκεται ἐν τῷ λατρευτικῷ βίῳ, διὸ καὶ ὁ Ναοῦμ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λατρευτικὸς προφήτης.

Ἡ προφητικὴ δρᾶσις τοῦ Ναοῦμ, προεξαγγέλλοντος τὴν ἐπικειμένην πτώσιν τῆς Νινευτὶ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀσσυριακῆς κυριαρχίας ἀπαλλαγὴν, δύναται νὰ ὀριοθετηθῇ χρονολογικῶς διὰ δύο ἱστορικῶν γεγονότων· τῆς ὑπὸ τῶν ἀσσυρίων ἐν ἔτει 667 π.Χ. ἀλώσεως τῆς ἐν Ἄνω Αἰγύπτῳ πόλεως Νω-Ἀμών, τ.ἔ. τῶν Θηβῶν, καὶ τῆς ὑπὸ τῶν μῆδων καὶ τῶν βαβυλωνίων ἐν ἔτει 612 π.Χ. ἀλώσεως τῆς Νινευτὶ. Τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ βραχυτέρον, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι οὐδαμοῦ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν βιβλίου προϋποτίθεται ὡς γνωστὴ ἡ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀσσουρβανιπάλ (632 π.Χ.) ἀρξαμένη κατὰπτωσις τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους (πρβ. Kaiser).

Οἱ ἀσύριοι ἐδέσποζον τῆς ἀρχαίας Ἑγγύς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου Τιγλαθ-πιλέσερ τοῦ Γ' (745-727 π.Χ.) μέχρι τῆς εἰς τοὺς βαβυλωνίους πλήρους ὑποταγῆς των (609 π.Χ.). Μετερχόμενοι δ' ἐν τῇ ὑποδουλώσει τῶν ἄλλων λαῶν ἀπάνθρωπον τακτικὴν, παρέμειναν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐφάμιλλοι τῶν ἐκ ταύτης γνωστῶν στυγνοτάτων κατακτητῶν. Τοιαύτης τακτικῆς ἰδιαιτέρον στοιχεῖον ἦτο καὶ ἡ βιαία μετακίνησις πληθυσμῶν. Οὕτω ἡ ὑπὸ τῶν ἀσσυρίων ἄλωσις τῆς Σαμαρείας (722 π.Χ.), συνδυασθεῖσα ἔνθεν μὲν μετὰ τῆς εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Μηδίαν ἀπαγωγῆς τοῦ σημαντικωτέρου μέρους τῶν κατοίκων τῆς, ἔνθεν δὲ μετὰ τοῦ εἰς αὐτὴν μετοικισμοῦ ἐπηλύδων ἐκ Βαβυλῶνος, Κούθ, Χαμάθ καὶ ἄλλων πόλεων τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους (πρβ. Β' Βασ. 17,29-31), ἐσήμανε τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας ἐξαφάνισιν τῶν δέκα βορείων φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ.

β'. Περιεχόμενον τοῦ βιβλίου

Τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ναοῦμ φερόμενον βιβλίον, κατέχον ἐν τῷ δωδεκά-προφήτῳ τὴν ἐβδόμην κατὰ σειρὰν θέσιν καὶ συγκείμενον ἐκ 3 κεφαλαίων, περιέχει τὴν ὡς θέσφατον ἢ προφητείαν (ἔβρ. *maššá'*) χαρακτηριζομένην ὄρασιν (ἔβρ. *cházón*) τοῦ εἰρημένου προφήτου. Ἐν ἀρχῇ τῆς ὁράσεως ταύτης

εὐρίσκεται ὕμνος (1,2-8), οὗτινος οἱ ἀκροστιχικῶς διατεταγμένοι στίχοι ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἀ΄ ἥμισυ τοῦ ἐβραϊκοῦ ἀλφαβήτου (βλ. BHS). Τοιαύτη συνέχισις τοῦ ὕμνου ἢ δὲν ἐπεδιώχθη ἐξ ἀρχῆς ἢ μετὰ τινὰ περιπέτειαν τοῦ κειμένου ἠφανίσθη. Ἐν τῷ ὕμνῳ ὁ ζηλωτῆς Θεός, ἐπιφαινόμενος ἐν θυέλλῃ καὶ σεισμῷ, χωρεῖ εἰς ἐξόντως τῶν ἐχθρῶν Του καὶ προστασίαν τῶν ἐπ' Αὐτὸν πεποιθότων. Μετ' ἐνδιάμεσον μικρὰν ὁμάδα ἀπειλητικῶν καὶ παραμυθητικῶν ῥήσεων (1,9—2,1+3) ἔπονται οἱ τὸ κύριον μέρος τοῦ βιβλίου ἀποτελοῦντες τρεῖς λόγοι κατὰ τῆς Νινευτ (2,2+4-14: πολιορκία τῆς Νινευτ, 3,1-7: ἔφοδος κατὰ τῆς Νινευτ, 3,8-19: ἄλωσις καὶ καταστροφή τῆς Νινευτ). Καταφανῆς τυγχάνει ἡ ἐν ἐκάστῳ τῶν λόγων τούτων λίαν ἔντεχνος συναρμογὴ διαφόρων συστατικῶν στοιχείων: Οὕτω ἐκάτερος τῶν δύο πρώτων ἄρχεται δι' ὀραματικῆς περιγραφῆς γεγονότος, προχωρεῖ δι' ἐρωτηματικοῦ ἀπειλητικοῦ λόγου καὶ λήγει διὰ προαγγελίας τῆς θείας τιμωρίας, ἐνῶ ὁ τρίτος συγκείται ἐκ προφητικοῦ ἀπειλητικοῦ ἔσματος, ἐν τῷ ὁποίῳ συναναμειγνύνται χλευαστικαὶ προτροπαὶ (3,8-17), καὶ σκωπτικοῦ θρήνου (3,18-19). Κατὰ ταῦτα δύναται τὸ βιβλίον νὰ διαιρηθῇ ὡς κάτωθι.

Ἐπιγραφή (1,1).

α'. Προοίμιον (1,2—2,1+3).

1. Ἀλφαβητικὸς ὕμνος· ἡ ὀργὴ τοῦ Γραχβέ (1,2-8).

2. Ἐνδιάμεσος ὁμάς ἀπειλητικῶν καὶ παραμυθητικῶν ῥήσεων (1,9—2,1+3).

β'. Κύριον μέρος· τρεῖς λόγοι περὶ ἐπικειμένης καταστροφῆς τῆς Νινευτ (2,2+4—3,19).

1. Πολιορκία τῆς Νινευτ (2,2+4-14).

2. Ἐφοδος κατὰ τῆς Νινευτ (3,1-7).

3. Ἀλωσις καὶ καταστροφή τῆς Νινευτ (3,8-19).

1) Ἀπειλητικὸν ἔσμα, 3,8-17.

2) Σκωπτικὸς θρήνος, 3,18-19.

γ'. Γένεσις τοῦ βιβλίου

Συνήθης εἶναι ἡ ἀντίληψις ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ Ναοῦμ εἶναι, ὡσπερ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν προφητικῶν βιβλίων, συλλογὴ ἀρχικῶς αὐτοτελῶν λόγων, ὅτι ἐν προκειμένῳ οἱ λόγοι συνδέονται πρὸς ἀλλήλους μόνον διὰ τοῦ κοινοῦ των θέματος, τ. ἔ. τῆς ἀλώσεως τῆς Νινευτ καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους, καὶ ὅτι ἡ οὕτω πως ἐκ διαφόρων τμημάτων συγκρότησις τοῦ βιβλίου ἐγένετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εὐθὺς ὡς ἐγνώσθησαν ἐν Ἰουδαίᾳ τὰ ἐν ἔτει 612 π.Χ. γεγονότα, ὁπότε καὶ τὰ τμήματα ταῦτα συνελέγησαν ὡς ἐκπληρωθεῖσαι προφητεῖαι. Εὐλογοφανῆς ὡσαύτως τυγχάνει ἡ ἐκδοχὴ ὅτι

τὸ οὕτω πως ἀπαρτισθὲν βιβλίον ἐχρησίμωσεν ὡς λειτουργία (Humbert) ἢ δραματοειδὲς ᾄσμα (Horst: Kantate) εὐχαριστηρίου τελετῆς γενομένης, ὡς εἰκάσαι, ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἱερουσαλήμ κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Νινευτ (612 π.Χ.) ἐπακολουθήσασαν ἰουδαϊκὴν ἑορτὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους, πρὸς ἣν εἶναι συναφὲς τὸ περιεχόμενον τοῦ εἰσαγωγικοῦ ψαλμοῦ. Ἐντεῦθεν γίνεται φανερόν ὅτι διὰ τὴν εἰς τὸν Ναοῦμ, λατρευτικὸν προφήτην προεξαγγείλαντα ἐν Ἱουδαίᾳ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους, ἀπόδοσιν ὀλοκλήρου τοῦ φερωνύμου βιβλίου ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα ἔχει ἢ πρὸς τὴν ἐν τῷ ναῷ λατρείαν συσχέτισις τοῦ ἀλφαβητικοῦ ψαλμοῦ. Περὶ δὲ τῆς προελεύσεως τοῦ ψαλμοῦ τούτου συναφῆς τυγχάνει ἡ γνώμη ὅτι οὗτος ἔχει συντεθῆ ὑπὸ τοῦ Ναοῦμ, ὅστις εἶτε ἐξήγγειλεν αὐτὸν ὡς προφητεῖαν (Haldar, Humbert, Watts, van der Woude κ.ἀ.) εἶτε προέταξεν αὐτὸν ὡς προοίμιον τοῦ βιβλίου (Horst, Keller, Rudolph κ.ἀ.).

Περὶ τῆς συγκροτήσεως ὅμως τοῦ βιβλίου ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἐκδοχαί, αἵτινες ἀφοροῦν εἰς μερικὴν ἢ συνολικὴν ἀρνησιν τῆς γνησιότητος τοῦ βιβλίου. Οὕτω ἐρευνηταί τινες (Wellhausen, Gunkel, Duhm, Elliger, Jeremias κ.ἀ.) θεωροῦν τὸν εἰσαγωγικὸν ψαλμὸν ὡς προσθήκην, γενομένην κατὰ τὰ τέλη τῆς αἰχμαλωσιακῆς ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς μεταιχμαλωσιακῆς περιόδου. Ἐξ αὐτῶν δ' ὁ Jeremias, ἀμφισβητῶν καὶ εὐρύτερον τὴν ἐνότητα τοῦ βιβλίου, ἀντιπαραβάλλει τὴν ἀσάφειαν τοῦ α' μέρους πρὸς τὴν σαφήνειαν τοῦ β' καὶ διαπιστῶν ἐξάρτησιν τοῦ χωρίου 2,1 ἐκ τοῦ Ἡσ. 52,7 ὑποθέτει ὅτι κατὰ τὴν εἰρημένην χρονικὴν περίοδον τὸ βιβλίον ἔτυχεν ἐπεξεργασίας, εἰς ἣν πρέπει νὰ ἀποδοθῶν καὶ τὰ χωρία 1,2b,3a,9-10,12 ἐξ. Περαιτέρω ὁ αὐτὸς ἐρευνητῆς ὑποθέτει ὅτι διὰ τῆς ἐπεξεργασίας ταύτης λόγοι τινὲς (1,11,14, 2,2 ἐξ. 3,1-5, 8-11), ἀρχικῶς στρεφόμενοι κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ ἰουδαίου βασιλέως Μανασσῆ (696-642 π.Χ.), συνεδυσθῆσαν πρὸς τὰς ἐν 2,4-14 καὶ 3,12-19 κατὰ τῆς Ἀσσυρίας προφητείας καὶ ἐσχετίσθησαν πρὸς ταύτην. Διάφορος τυγχάνει ἡ περισσότερον ἀρνητικὴ γνώμη τοῦ Schulz, ὅστις θεωρῶν τὸ βιβλίον ὡς ψευδεπίγραφον ὑποστηρίζει ὅτι τοῦτο, συγκροτηθὲν ἐκ μεταιχμαλωσιακοῦ ᾄσματος περὶ τῆς παρὰ τὴν Νινευτ μάχης, σκωπτικοῦ θρήνου ἐπὶ τὴν αὐτὴν πόλιν, παραμυθητικοῦ λόγου πρὸς τὸν Ἰούδαν καὶ ὕμνου θεοφανείας, ἔχει ἐσχατολογικὴν προοπτικὴν, καθόσον ἢ ἐπὶ τὴν Ἀσσυρίαν ἐπελθοῦσα κρίσις ἐξείκονίξει τὴν ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπερχομένην καὶ τὴν λῆξιν τῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας δεινῶν συνεπαγομένην τελικὴν κρίσιν. Κατὰ τὸν Kaiser ἢ ὑπὸ τοῦ Schulz τονιζομένη ἐσχατολογικὴ κρίσις κατὰ τῶν ἐθνῶν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς πιθανὴ λύσις τοῦ ὑπὸ τοῦ Jeremias τιθεμένου προβλήματος, καθόσον οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐν τῷ α' μέρει (1,2—2,3) ἐσχατολογικὴν σύνθεσιν κατανόησις τοῦ β' μέρους (2,4—3,19).

δ'. Θρησκευτική σπουδαιότης

Τὸ βιβλίον τοῦ τὴν καταστροφὴν τῆς Νινευτὶ προεξαγγέλλοντος Ναοῦμ εἶναι πραγματικὸν ἀριστοῦργημα· ὁ πλοῦτος τῶν εἰκόνων, ἡ ζωηρότης τῆς ἐκφράσεως καὶ ἡ πλοκὴ τῶν νοημάτων κοσμοῦν τὴν δι' αὐτῶν προβάλλουσαν θρησκευτικὴν καὶ πατριωτικὴν προσωπικότητα τοῦ εἰρημένου προφήτου. Καταφανὴς τυγχάνει ἡ ἐν τῷ κηρύγματι τούτου ὑπαρξίς στοιχείων γνησίας προφητικῆς ιδεολογίας. Τοιαῦτα εἶναι ἡ ὡς ἐξουσιαστοῦ τῶν ἔθνων ἀναγνώρισις τοῦ Γλαχβέ, ὅστις κυβερνῶν ἐν δικαιοσύνῃ τὸν κόσμον τιμωρεῖ τοὺς κακούργοῦντας καὶ σφάζει τοὺς ἐπ' Αὐτὸν πεποιθότας, ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χρῆσις τῆς Ἀσσυρίας ὡς ὄργανου τιμωρίας τοῦ Ἰούδα (πρβ. 1,12) καὶ ἡ θεία καταδίκη τῶν εἰς ἀσέβειαν καὶ ἀπανθρωπίαν ἐπιτιδομένων ἀσσυρίων. Εἰδικώτερον τὸ κήρυγμα τοῦ Ναοῦμ, ὡς προεξαγγελία κρίσεως ἐπὶ ἔθνος, εἶναι π ρ ο φ η τ ε ἰ α σ ω τ η ρ ῖ α ς (γερμ. Heilsprophetie). Ὁ Γλαχβέ, ἄγρυπνος φύλαξ τῆς μετὰ τοῦ λαοῦ Του συναφθείσης διαθήκης, προβαίνει ἐν κρίσιμοις στιγμαῖς εἰς προνοητικὴν καὶ σωτηριώδη ἐνέργειαν ὑπὲρ τούτου. Ἡ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπέμβασις τοῦ Θεοῦ ἀποβλέπει ἐν προκειμένῳ εἰς τὴν δι' ὀλέθρου ἀντιθέου καὶ καταδυναστευτικοῦ ἔθνους ἀπελευθέρωσιν τοῦ περιουσίου λαοῦ. Οὗτος ἐν ὄψει τῆς ἐπιχειμένης νίκης τοῦ μεγαλοουργοῦντος Θεοῦ καὶ τῆς συμπαρομαρτοῦσης διαθηκῆς ἀποκαταστάσεώς του δύναται περιχαρῶς νὰ ἀναμένῃ τὴν ἐν εἰρηνικῇ καὶ ἐλευθέρᾳ διαβιώσει πιστὴν τήρησιν ἀμιγυοῦς γλαχβικῆς λατρείας (πρβ. 2,1). Ζωηρότερον δὲ τοῦ λατρευτικοῦ στοιχείου ἐμφανίζεται τὸ μετ' ἐθνικιστικῆς χροιάς πατριωτικόν. Ἀμφότερα ὅμως τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι ἱκανὰ εἰς στήριξιν τῆς θεωρήσεως τοῦ Ναοῦμ ὡς λατρευτικοῦ προφήτου. Τὰ δ' ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ Ναοῦμ ὑπάρχοντα στοιχεῖα γνησίου γλαχβικοῦ προφητισμοῦ, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος, δὲν ἐπιτρέπουν πλήρη ἐξομοίωσιν τοῦ Ναοῦμ πρὸς τοὺς εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰερεμίου ἐναντιουμένους λατρευτικούς προφήτας (πρβ. Ἰερ. κεφ. 28).

ε'. Τὸ βιβλίον ἐν τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ

Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ δὲν ὑπάρχει ῥητὴ παράθεσις χωρίου ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ναοῦμ, οὐτινος ἡ βραχύτης καὶ τὸ θέμα δὲν παρεῖχον εἰς αὐτὴν ἱκανὰ στοιχεῖα.

Ἐκ τῶν εἰς τὸν Ναοῦμ (καὶ γενικώτερον εἰς τὸ δωδεκαπρόφητον) ὑπομνημάτων παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων καὶ συγγραφέων σφάζονται τὸ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας (MPG 66), τὸ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (MPG 71), τὸ τοῦ Θεοδώρητου Κύρου (MPG 81) καὶ τὸ τοῦ Ἰερωνύμου (Commentarii in Naum prophetam, MPL 25, σ. 1231-1272). Βλ. καὶ τὴν ὑπὸ Θεοφύλα-

κ του Βουλγαρίας σειράν (MPG 126). Πρβ. ΠΔΟ' τ. 22 (1963), σ. 227-249.

στ'. Κείμενον

Τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τοῦ βιβλίου τοῦ Ναούμ ἔχει διατηρηθῆ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καλῶς. Ὑπάρχουν δ' ἐν αὐτῷ ἐπεξηγηματικαὶ προσθήκαι ἢ γλωσσαι (1,2b-3a,10. 2,9. 3,8,15 κ.ά.), μεταθέσεις (1,6. 2,2. 3,16 κ.ά.) καὶ μετασχηματισμοὶ (1,4. 2,4,12. 3,8,16 κ.ά.). Πολλαχοῦ (ὡς ἐν 1,8,12. 2,4,6,9. 3,7,9,18) ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. Ἐν ἄλλαις περιπτώσεσιν ἀναπόφευκτος τυγχάνει ἡ χρῆσις κριτικῆς εἰκασίας, οἷα λ.χ. ἡ ὑπὸ τοῦ Rudolph προτεινομένη ἐν 1,5,10. 2,6,8,9. 3,8.

Ἄξιον ἰδιαίτερας μνείας ἐνταῦθα εἶναι τὸ χειρόγραφον 4QpNah, περιέχον ἀπόσπασμα κουμρανικοῦ ὑπομνήματος εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ναούμ¹.

1. J. M. Allegro, Further Light on the History of the Qumran Text, JBL 75 (1956), σ. 90 ἔξ. — H. H. Rowley, 4QpNahum and the Teacher of Righteousness, JBL 75 (1956), σ. 188-193. — D. Leibel, Some Remarks on the [4Q] Commentary on the Book of Nahum, Tarbiz 27 (1957/58), σ. 12-16. — J. M. Allegro, More unpublished Pieces of a Qumran Commentary of Nahum (4QpNah), JSS 7 (1962), σ. 304-308. — J. Maier, Weitere Stücke zum Nahum - Kommentar aus der Höhle 4 von Qumran, Jud 18 (1962), σ. 215-250. — A. Dupont-Sommer, Le commentaire de Nahoum decouvert près de la Mer Morte (4QpNah), traduction et notes, Sem 13 (1963), σ. 55-88. — R. Weiss, A Comparison between the Massoretic and the Qumran Texts of Nahum III, 1-11, RdQ 4 (1963), σ. 433-439. — Y. Yadin, Peshar Nahum reconsidered, IEJ (1971), σ. 1-2.